

УДК 379.85–029:9(477.54)

DOI: 10.31359/2312-3427-2018-1-352

Т.Г. Павлова, канд. істор. наук, доцент
Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ТА ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХАРКІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кожний населений пункт Слобожанщини має неповторну та самобутню історію. Харківський район займає особливе місце серед районів області. Його називають по-різному: Передмістям, найбільшим сільським районом України і Європи, Перлиною Слобожанщини. У Харківському районі, що опоясує Харків золотим кільцем, є багато історичних та пам'ятних місць, пов'язаних із видатними особистостями і подіями далекого минулого та сучасного. Звідси особлива увага у статті приділяється висвітленню найбільш яскравим сторінкам його історії, легендарним постатям, туристичним маршрутам, невичерпним своєю привабливістю та обр'ями, а також чарівним пейзажам краю.

Ключові слова: *видатні постаті, пам'ятки архітектури; історико-краєзнавчі, військово-патріотичні, галузеві музеї; туристичні маршрути: історико-культурний, мистецький, освітній, галузевий, подієвий, активний, зелений туризм; культурно-мистецьке життя; народна творчість, традиційні народні свята.*

Постановка проблеми. Вивчення і висвітлення історико-культурного та туристичного потенціалу Харківського району має багатогранне значення. По-перше, історико-культурна спадщина несе правдиву інформацію про життєдіяльність наших прашурів у різних сферах і галузях. По-друге, дозволяє побачити видатні досягнення наших попередніх поколінь земляків, окремих постатей і особистостей європейського і світового визнання. По-третє, це виховання справжнього патріотизму і любові до рідної Землі і Природи. Звідси ця проблема потребує всебічного дослідження і широкого висвітлення з метою її популяризації як серед мешканців Слобожанщини і України в цілому, так і для іноземних туристів.

Аналіз досліджень і публікацій. Поряд з чисельними науковими і популярними історичними, культурологічними, мистецькими монографіями [1, 2, 3, 4], публікаціями у періодиці про минуле і сучасне

Харківського району слід виділити інформативно-презентаційні та яскраво ілюстровані видання туристичного спрямування [5, 6]. Також у статті використані сучасні дослідницькі матеріали з краєзнавства, історико-культурної спадщини, туристичних маршрутів, люб'язно надані співробітниками відділу культури і туризму Харківської районної державної адміністрації В.В. Пономаренко, Г.Г. Яковенко, Ю.О. Фоменко, Л.А. Кравцовою, Н.В. Цуріковою, М.М. Реуцковою.

Формування цілей статті. Висвітлити значимість історико-культурних пам'яток, туристичну привабливість і природне розмаїття Харківського району.

Викладання основного матеріалу дослідження. Невичерпним джерелом, животворчою силою і духовним багатством Харківського району завжди були і є видатні, легендарні постаті та особистості, про яких написано чимало сторінок.

Першою такою сторінкою є перебування у Бабаях видатного українського філософа Григорія Савича Сковороди (1722-1784) у свого приятеля, священика Якова Правицького. Мандрівного філософа приймав у себе в гостях у своєму родовому маєтку бабаївський поміщик П.А. Щербинін, нащадки якого вірно служили Батьківщині з кінця XVII до початку XX ст. [1, С. 202 - 209].

Служінням Батьківщині прославив себе навіки ще один мешканець Харківського району – легендарний кошовий отаман Іван Сірко (1605, 1610 – 1680), сім'я якого мала маєтності в Мерефі.

Наш благословенний край дав насагу для творчості цілій плеяді відомих письменників, діячів культури [2]. Дмитро Іванович Яворницький (1885-1940) – український історик, археолог, етнограф, фольклорист, письменник, академік народився в с. Борисівці (колишня Сонцівка).

У с. Липці працював Петро Васильович Щепкін (1865–1941), заслужений учитель України, який на свої кошти побудував школу, що носить його ім'я. У сел. Високий близько десяти років мешкав Гнат Мартинович Хоткевич (1877 – 1938) - український письменник, актор, мистецтвознавець, композитор, художник, педагог, неперевершений майстер бандурного мистецтва, громадський діяч, режисер. У с. Нескучне мешкала мистецька родина скульптора Євгена Олександровича Лансере (1848-1886) та його дочки, видатної художниці Зінаїди Серебрякової (1884-1967).

У роки Другої світової війни на різних фронтах воювали 18635 жителів району, загинуло 6768 чол. [3]. Звання Героя Радянського Союзу присвоєно одинадцяти жителям Харківського району, яким встановлено пам'ятні знаки. Зокрема, Двічі Герою Радянського Союзу З. Слюсаренку та

Герою Радянського Союзу В. Мірошніченку встановлено погруддя у м. Мерефа, а Героям Радянського Союзу С. Ярмаку та П. Потапенку – у сел. Бабаї.

На території Харківського району знаходяться 199 археологічних пам'яток культурної спадщини, 105 історичних, 2 монументального мистецтва, 9 пам'яток архітектури, серед яких шість діючих православних храмів: Свято-Покровський храм у сел. Безлюдівка, побудований у 1861 р., Свято - Тихонівський храм у с. Борщова, побудований у 1867 р., Свято - Дмитрівський храм у сел. Васищево, побудований у 1849 р., Свято – Архангело - Михайлівський храм у с. Кірсаново, побудований у 1908 р. архітектором В.Н. Покровським, Свято - Василівський храм, побудований у 1828 р. та відреставрований В.К. Немкіним, Різдво - Богородицький храм у с. Черкаські Тишки, побудований у 1830 р., будинок „Споживче товариство”, побудований у 1910 р. архітектором Є. Сердюком у стилі український модерн з елементами українського зодчества й до сьогодні прикрашає м. Мерефу. [1, С. 176 – 187].

На терені Харківського району працюють історико - краєзнавчі, військово – патріотичні, галузеві музеї. Бабаївський, Будянський, Мереф'янський історико – краєзнавчі музеї, музей Другої світової війни Мереф'янського медичного ліцею, музей української садиби у с. Нижня Озеряна, кав'ярня – музей «Гражда» у с. Черкаські Тишки, етнобібліотека у с. Борщова, історико – культурний центр родини Лансере – Бенуа – Серебрякових у с. Нескучне, музейна кімната Д.І. Яворницького в с. Борисівка, музей Гната Мартиновича Хоткевича у сел. Високий, музей організації воїнів - інтернаціоналістів, учасників війни в Афганістані у сел. Пісочин, музей Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва, музей бойової авіації під відкритим небом на аеродромі сел. Коротич.

В районі діють наявні та розробляються перспективні туристичні маршрути за різноманітними напрямками, такими як історико – культурний, мистецький, освітній, галузевий, подієвий, активний, зелений туризм:

«Сковородинівські місця та сторінки історії Харківського району» (Історико-краєзнавчий музей, сел. Бабаї - Бюст Сковороди в центрі селища - Стежка Сковороди – Криниця - Грушева галявина - Ресторан «Сковорода»);

«Слобожанське місто Мерефа та духовна святиня Озерянська церква» (Історико-краєзнавчий музей (ЗОШ №6) - Бюст Івана Сірка - Будинок «Споживче товариство» (ЗОШ № 1) - Музей історії війни

(Медичний ліцей) - Меморіальний комплекс - Музей бджільництва - Храм Озерянської Божої Матері);

«Історична та мистецька спадщина сіл Веселе і Нескучне» (Музейна кімната у с. Веселе, присвячена видатним землякам - меморіал Слави - Історико – культурний центр с. Нескучне);

«Родина митців Лансере – Бенуа – Серебрякових» (Памятний знак «Садиба Лансере» - Могила Є.О. Лансере - історико – культурний центр Бенуа-Лансере-Серебрякових - Джерело Лансере);

«Етнографічні пам'ятки» (Кав'ярня-музей «Гражда» , с.Черкаські Тишки – Етнобібліотека, с. Борщова);

«Храми Харківського району: історія та сучасність»;

Археологічні пам'ятки (Донецьке та Хорошівське городища);

Мистецькі традиції Будянського фаянсу (Будянський історико – краєзнавчий музей, майстер-клас з керамічних виробів та живопису);

«Історія освіти» (Могила Народного учителя П.В. Щепкіна - Музей П.В. Щепкіна, с. Липці - Музей освіти, с. Руські Тишки - Музей Д.І. Яворницького, с. Борисівка);

«Аграрна освіта: наукова спадщина та сучасність» (Музеї ХНАУ імені В.В. Докучаєва: історії університету, природи, генезису та географії ґрунтів, геології та мінералогії, геодезичних приладів - Дендропарк, сел. Рогань [4]).

Цікавими є не тільки історія Харківського району, а також його сьогодення. До історичних пам'яток додалися нові об'єкти, які сприяють гармонійному розвитку людей. Це – найкращі санаторії: «Роцца», «Високий», гірсько - лижний комплекс «Нова Харківська Швейцарія» у с. Циркуни, кінно - спортивні комплекси «Троя» в сел. Бабаї, «Lucky Horse» у м. Південне, «Кінна садиба» у с. Веселе. Список спортивних об'єктів району очолює спортивно-тренувальна база «Металіст» у сел. Високий, що відповідає найсучаснішим вимогам для проведення змагань міжнародного рівня (наприклад, чемпіонат Європи з футболу у 2012 році). Ресторанно – готельні комплекси «Сковорода» у сел. Бабаї та «Гражда» у с. Черкаські Тишки пропонують гостям насолодитися традиційними українськими інтер'єрами та відпочити у комфортабельних номерах [5].

Зони відпочинку та водні об'єкти для любительської та спортивної рибалки діють у багатьох населених пунктах району: Бабаї, Безлюдівка, Борисівка, Березівка, Веселе, Глибоке, Перемога, Мерефа.

Ботанічною перлиною не тільки району, а й усієї Харківщини є дендрологічний парк Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва.

Великої популярності серед жителів та гостей району набуває подієвий туризм. У калейдоскопі спортивних заходів найбільш улюбленими серед різних вікових категорій є: змагання з велоспорту; чемпіонат дитячої футбольної ліги району з міні-футболу; фестивалі дитячого футболу; військово - спортивні ігри, кубки та турніри з військово-спортивних багатоборств, розділів «Бойове двоборство» та «Всестилевий бій»; кубки пам'яті видатних земляків та турніри до знаменних дат і подій з волейболу, баскетболу, стрітболу, пляжного волейболу, футболу, шахів та шашок у селах та селищах району; чемпіонати району з баскетболу, волейболу та футболу серед дорослих команд [6].

Візитівкою культурно – мистецького життя району стали наступні заходи, що проводяться традиційно та з кожним роком приваблюють все більшу кількість гостей та учасників:

Культурно - мистецький захід «Сад пісень Сковороди» (сел. Бабаї); творчий пленер талановитої молоді (с. Нескучне); свято родинної творчості та побутово - фольклорної обрядовості «Від батька до сина»; відкритий огляд творчості юних виконавців пам'яті Римми Купов'янової (м. Південне), театральна - мистецький захід «В кулісах душі» імені В.К. Гужви (сел. Пісочин), день Харківського району «Перлина землі Слобожанської».

У Харківському районі масово проходять традиційні народні свята та обрядові дійства – свято Масляної, Водохреща та Івана Купала, учасником яких може стати будь який бажаючий. Творчі колективи створюють барвисті театралізовані вистави, що чарують своєю красою та дарують чудовий настрій і посмішки усім учасникам заходів та залишають приємні спогади.

Майстри народної творчості району вражають унікальними, самобутніми роботами з соломи, бісероплітіння, кераміки, української вишивки, різьблення по дереву.

Знайомство з історією рідного краю допоможе відчути причетність до нашої духовності, народних традицій і героїчних подвигів. Та найбільша гордість району – це його люди, які своїм життям і своїми трудовими здобутками творять історію рідного краю. Харківський район має багатий історико-культурний і туристичний потенціал та гостинно запрошує гостей Передмістя відкрити для себе яскраві туристичні родзинки Харківського району.

Бібліографічний список: 1. Багалій Д.І. Історія Слобідської України. – Харків: Основа, 1990. – 256 с. 2. Аністарова О.М., Безродна

О.М., Гречішкіна М.Г. та ін. Перлина землі Слобожанської: Харківський район: історія та сучасність. – Харків: Майдан, 200. – 237, [19] с.: іл. 3. Андреева Г.К., Голиков А.П., Гринев Е.А и др. Харьков. Книга для туристов. – Харків: Прапор, 1984. – С.33. 4. Ульяновченко О.В., Кравцов А.І., Голикова О.І. та ін. Джерела аграрної освіти і науки. Харків: ХНАУ, 2018. – С. 105. 5. Перлина землі Слобожанської. Фотоальманах. Харків: «Ективстар». – 2016. – 56 с. 6. Грот Ю., Жикол О., Приз Н. Спортивная доблесть Предместья. Харьков: Золотые страницы, 2011. – 512 с.

Павлова Т.Г. Историко-культурный и туристический потенциал Харьковского района Харьковской области. Каждый населенный пункт Слобожанщины имеет неповторимую историю. Харьковский район занимает особое место среди районов Харьковской области. Его называют по-разному: Предместье, самым большим сельским районом Украины и Европы, Жемчужиной Слобожанщины. В Харьковском районе, который располагается вокруг Харькова золотым кольцом, очень много исторических и памятных мест, связанных с выдающимися событиями и жизнедеятельностью легендарных личностей. Этим и обусловлено освещение данного материала в статье сквозь призму привлекательных и познавательных туристических маршрутов района.

Ключевые слова: выдающиеся личности, памятники архитектуры; историко-краеведческие, военно-патриотические, отраслевые музеи; туристические маршруты: историко-культурный, искусствоведческий, образовательный, отраслевой, событийный, зелёный туризм; культурные мероприятия, народное творчество, традиционные народные праздники.

Pavlova T.G. Historical, cultural and tourist potential of Kharkiv region. Each settlement of Slobozhanshchina has a unique history. Kharkiv district occupies a special place among the districts of the Kharkiv region. It is called in different ways: Suburb, the largest rural area of Ukraine and Europe, the Pearl of Slobozhanshchina. There are a lot of historical and memorable places in the Kharkiv region, which is located around Kharkov with a golden ring. All these places are connected with the outstanding events and the legendary personalities' lives. This article is devoted to studying of this material through the prism of the attractive and cognitive tourist routes of the district.

Getting acquainted with the history of our native land will help to feel involvement in our spirituality, national traditions and heroic deeds. But the greatest pride of the district is its people, who create their own history with their lives and work. The Kharkiv region is rich in historical, cultural and tourist potential and invites guests of the Suburb to visit its bright tourist places.

Key words: outstanding personalities, monuments of architecture, historical and regional studies, military-patriotic and branch museums; tourist routes: historical and cultural, art, educational, branch, event, green tourism; cultural events, folk art, traditional folk festivals.